

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-598-3-4>

ON DETERMINING THE ESSENTIAL QUALITIES OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE AS A LEGAL PHENOMENON

ДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТНІСНИХ ОЗНАК ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ЯК ПРАВОВОГО ЯВИЩА

Tiukankina Ye. S.

*Master of Law, Political Science, Public
Management and Administration,
Coordinator for Institutional Reforms at
Coordination Center for Interaction
with the Cabinet of Ministers of Ukraine
under the President of Ukraine
Kyiv, Ukraine*

Тюканкіна Є. С.

*магістр права, політології,
публічного управління та
адміністрування,
координатор з інституційних
реформ Координаційного центру
забезпечення взаємодії
з Кабінетом Міністрів України
при Президентові України
м. Київ, Україна*

Сучасний розвиток технологій штучного інтелекту (далі – ШІ) – від простих до високорозвинутих систем – ставить перед правом складне завдання: встановити та дослідити сутнісні ознаки (характеристики) ШІ, за допомогою яких стане можливим надати точне визначення цьому правовому явищу, що поєднує код, дані, навчальні параметри, інфраструктуру, взаємодію розробників, операторів та третіх осіб.

Очевидно, що ШІ – це не звичайна «річ», «інструмент» і навіть не просто «програма». Із самого початку правова природа ШІ є дискусійною через його подвійний характер – поєднання матеріальної (апаратне забезпечення, інфраструктура доступу) та нематеріальної (код, дані, параметри, алгоритми) складових, а також певною мірою – процесу взаємодії програмістів, операторів та третіх осіб (користувачів).

Під ШІ можливо розуміти систему (технологію), яка мислить, імітує інтелект людини (демонструє інтелектуальну поведінку) на основі закономірностей роботи людського мозку та когнітивних процесів. З огляду на це, він має певний набір суттєвих якостей, властивостей, відмінний від традиційних об'єктів права, включаючи інші комп'ютерні системи та програми.

Досліджуючи наслідки технологій ШІ для сфери права інтелектуальної власності, насамперед патентного права, науковці Ш. Яніський-Равід та С. (Дж.) Лю визначають вісім ключових характеристик (особливостей) систем ШІ: 1) креативність (здатність ШІ створювати

нові або суттєво вдосконалювати існуючі продукти, процеси, рішення (результати) шляхом обробки та переосмислення наявних даних, ідей чи рішень); 2) непередбачуваність (здатність систем генерувати результати та шляхи їх досягнення, які неможливо заздалегідь спрогнозувати навіть розробникам чи операторам, завдяки використанню алгоритмів з елементами випадковості та самонавчання); 3) незалежність та автономність (здатність системи виконувати складні завдання та приймати рішення без безпосереднього втручання людини, зберігаючи контроль над процесом від постановки цілей до реалізації, на основі власного аналізу даних і виявлення закономірностей, не відомих розробникам чи операторам); 4) раціональність (здатність системи сприймати дані, аналізувати їх та обирати дії, що максимально підвищують ймовірність досягнення поставленої мети, імітуючи людське мислення та прийняття рішень); 5) здатність до розвитку (властивість системи змінюватися та вдосконалюватися під впливом нових даних, створюючи результати, що можуть відрізнитися від початкових задумів розробників); 6) здатність до збору і передачі даних (властивість системи самостійно здійснювати пошук, отримання, обробку та обмін інформацією із зовнішніх джерел для вдосконалення своїх результатів і прийняття рішень); 7) ефективність і точність (здатність систем швидко та результативно обробляти великі обсяги даних з високим рівнем достовірності); 8) здатність до вільного вибору між альтернативними варіантами (спроможність ІІІ самостійно обирати оптимальний варіант дії з кількох альтернатив для досягнення найкращого визначеного результату) [1, р. 2215].

Дослідники стверджують, що ці характеристики дозволяють системам штучного інтелекту самостійно створювати патентоспроможні винаходи, у зв'язку з чим традиційний підхід у сфері патентного права, орієнтований на встановлення людини-винахідника, стає застарілим, адже доводиться мати справу «єрою машин, що «діють» незалежно, без людської сутності, що стоїть за самим винахідницьким актом» [1, pp. 2223–2228].

Інший науковець Р. Кало вважає, що роботи зі ІІІ демонструють щонайменше три «суттєві якості»: «втілення» (як правило, мають фізичну присутність), «емерджентність» (демонструють непередбачувану як корисну, так і невдалу поведінку) та «соціальну валентність» (сприймаються людьми як «живі агенти», «соціальні актори») [2, pp. 532–549]. З огляду на ці якості, Р. Кало стверджує, що «роботів найкраще розглядати як штучні об'єкти або системи, які відчують, обробляють та впливають на світ принаймні певною мірою», що викликає необхідність замислитися над створенням нової категорії

суб'єкта права, що знаходиться посередині між особою та об'єктом [там само].

У Регламенті Європейського Союзу про штучний інтелект (AI Act) 2024 р. (який є першим основним законодавчим актом не тільки в ЄС, а й у світі щодо правового регулювання систем ШІ, наголошується на наступних ключових характеристиках цих систем: здатність робити висновки (стосується процесу отримання результатів, таких як прогнози, контент, рекомендації або рішення, які можуть впливати на фізичне та віртуальне середовища, а також здатності систем ШІ виводити моделі та/або алгоритми з вхідних даних); наявність явних або неявних цілей (можливість ШІ працювати відповідно до чітко визначених цілей або неявних цілей, цілі ШІ можуть відрізнятися від цільового призначення ШІ в конкретному контексті); різний рівень автономності (наявність певного ступеню незалежності дій від участі людини та можливості функціонувати без її втручання); адаптивність (можливості ШІ самонавчатися, що дозволяє системі змінюватися під час використання) [3].

У резолюції Європейського парламенту 2017 р. стосовно цивільно-правових норм щодо робототехніки, який передував Акту про ШІ, також було визначено характеристики розумного робота, через наявність яких він, на думку європейських законодавців, потребував розробки певної моделі правового регулювання у виді надання статусу «електронної особи», а саме: автономія (здатність приймати рішення та впроваджувати їх у зовнішньому світі, незалежно від зовнішнього контролю чи впливу); самонавчання на власному досвіді та шляхом взаємодії з навколишнім середовищем (як обов'язковий критерій); незначна фізична підтримка; адаптація поведінки та дій до навколишнього середовища; відсутність життя в біологічному сенсі [4].

Отже, аналіз існуючих науково-правових позицій, положень актів європейського законодавства у сфері ШІ та робототехніки, а також врахування сучасного стану розвитку і удосконалення технологій у цій сфері, дозволяє виокремити наступні сутнісні ознаки (особливі характеристики, якості, властивості) систем ШІ, які не тільки описують його сутнісну природу та визначають зміст цього поняття, а й істотно відрізняють це явище від інших об'єктів права (тобто є юридично значимими), а саме:

- 1) наявність інтелекту і раціональності в розумінні спроможності здійснення системами ШІ інтелектуальної діяльності (поведінки), притаманної людині як фізичній особі, з метою вирішення різноманітних завдань та прийняття рішень у різних сферах суспільних відносин;

2) автономність діяльності (від застосування різних моделей обробки даних до механізмів прийняття рішень та вибору їх серед їх альтернативних варіантів) за мінімального втручання (контролю, нагляду) або відсутності такого з боку людини;

3) адаптивність та постійний розвиток (еволюція), що означає здатність до самонавчання, зміни алгоритмів роботи, накопичення досвіду і вдосконалення результатів своєї діяльності;

4) непередбачуваність поведінки та результату (дій, рішень) і їх універсальність;

5) здатність впливати на зовнішнє середовище у процесі діяльності та взаємодії з іншими особами, зокрема шляхом створення нових результатів (рішень, продуктів, творів, процесів тощо).

Отже, ці характерні ознаки ШІ зумовлюють його відмінність та формують особливу, нетотожну іншим об'єктам, сутність і правову природу. Внаслідок цього постає питання щодо доцільності та ефективності подальшого застосування традиційного «об'єктного» підходу до розуміння його сутності та механізмів правового регулювання. Саме завдяки цим ознакам ШІ набуває значення для сфери права, що виражається у необхідності впорядкування суспільних відносин, пов'язаних з використанням ШІ, і зумовлює необхідність розробки належних правових механізмів його регламентації.

Література:

1. Yanisky-Ravid, Sh., Liu X. (Jackie). When Artificial Intelligence Systems Produce Inventions: The 3A Era and an Alternative Model for Patent Law. *Cardozo Law Review*. 2018. Pp. 2215–2263. URI: <https://ssrn.com/abstract=2931828> (accession date 14.08.2025).

2. Calo, R. Robotics and the Lessons of Cyberlaw. *California Law Review*. 2015. Vol. 103, No. 3. Pp. 513–563. URI: <https://ssrn.com/abstract=2402972> (accession date 14.08.2025).

3. Regulation (EU) 2024/1689 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 laying down harmonised rules on artificial intelligence and amending Regulations (Artificial Intelligence Act). URI: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32024R1689> (accession date 14.08.2025).

4. European Parliament Resolution of 16 February 2017 with recommendations to the Commission on Civil Law Rules on Robotics (2015/2103(INL)). URI: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52017IP0051#:~:text=C%20252%2F241,Thursday%2016%20February%202017,conflict%20with%20the%20First%20Law> (accession date 14.08.2025).